

Biernat, Andrzej

"Galicja w powstaniu styczniowym",
red. tomu S. Kieniewicz, I. Miller, do dr.
przygotowali S. Kieniewicz, F.
Ramotowska, W. Śliwowska, "Powstanie
styczniowe. Materiały i dokumenty",
Wrocław [etc.] 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/1, 190-191

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

róży, szkice dotyczące kultury i obyczajów ludów zamieszkujących monarchię Habsburgów przeplatają się z romantycznymi refleksjami na temat walk o wolność Grecji, widzianych przez pryzmat szkolnej znajomości dziedzictwa antyku.

Wydawcy opatrzyli tekst przypisami, objaśniającymi m.in. mało znane bałkańskie realia. Dopełnił go również kilkoma listami Zabłockiego do Bogdańskiego, przechowywanymi wraz z rękopisem dziennika w zbiorach Ossolineum.

A.S.

Kapitan i dwie panny. Krakowskie pamiętniki z XIX wieku, przygotowali do druku Irena Homola i Bolesław Łopuszański, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1980, s. 343.

Ten nieco pretensjonalny tytuł ukrywa edycję trzech pamiętników, autorstwa Heleny z Mieroszewskich Darowskiej, Józefa Patelskiego i Heleny z Kadłubowskich Kunachowiczowej. Wszystkie te osoby spędziły życie w Krakowie i jego najbliższych okolicach, wszystkie też pochodziły ze zubożałych bądź ubożających rodzin szlacheckich. W przypadku Darowskiej i Kunachowiczowej mamy do czynienia z młodzieńczymi dziennikami (obejmującymi lata 1836—1837 oraz 1856—1860, z nielicznymi późniejszymi dopiskami). Wydawcy dokonali selekcji publikowanych fragmentów; jej kryteria i rozmiary nie zostały przedstawione we wstępie dostatecznie precyzyjnie.

Celowość edycji wspomnień, których autorzy nie byli świadkami ważnych wydarzeń ani nie zajmowali wysokich stanowisk słusznie tłumaczą wydawcy zawartym w nich bogactwem szczegółów obyczajowych. Skądinąd galicyjskich i krakowskich pamiętników dotyczących się XIX stulecia wydano już sporo; zasłużone na tym polu Wydawnictwo Literackie niezależnie od swojego profilu mogłoby zainspirować sięgnięcie po rękopisy dotyczące innych regionów i tematów.

Pamiętnik kapitana Patelskiego w przeciwieństwie do diariuszy obu panien spisany został w późnej starości autora, w roku 1879. Ma on również charakter anegdotyczno-obyczajowy. Autor opowiada o gospodarowaniu w podkrakowskiej Kwaczale i o swych sąsiadach. Cenne są jego informacje o prowadzonej na wsi przez duchowieństwo akcji wstrzemięźliwości.

We wstępie wydawcy podali niezbędne informacje o autorach oraz o losach ich rękopisów (przechowywanych w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Krakowie, w Bibliotece Jagiellońskiej i w zbiorach prywatnych). Niepotrzebnie chyba załączyli charakterystykę stosunków politycznych i społecznych w ówczesnym Krakowie — mamy przecież do dyspozycji prace Juliusza Demela i wydany niedawno tom dziejów tego miasta, obejmujący wiek XIX. Można by się też spierać o potrzebę objaśniania w przypisach szergu powszechnie znanych osób i wydarzeń.

A.S.

Galicja w powstaniu styczniowym, redaktorzy tomu: S. Kieniewicz, I. Miller, do druku przygotowali: S. Kieniewicz, F. Ramotowska, W. Śliwowska, *Powstanie Styczniowe. Materiały i dokumenty*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1980, s. XXVII + 502.

Oceny wkładu Galicji w powstanie styczniowe są niejednolite a wręcz rozbieżne. Mimo licznej, ujmującej ten problem literatury dawniejszej i współczesnej, brak dotychczas poważniejszego ujęcia całościowego. Wiele zagadnień

szczegółowych, niezbędnych dla wypracowania obiektywnych sądów w dalszym ciągu czeka na naukowe opracowanie jak np. ustalenie liczby i składu społecznego ochotników galicyjskich biorących udział w powstaniu, opracowanie wkładu Galicji w przebieg działań partyzanckich, skonfrontowanie możliwości finansowych zaboru austriackiego z rzeczywistymi świadczeniami poniesionymi na rzecz ruchu narodowego itp.

Omawiane wydawnictwo źródłowe, które ukazało się w serii materiałów i dokumentów do dziejów powstania styczniowego zapoczątkowanej ponad dwadzieścia lat temu i realizowanej we współpracy polsko-radzieckiej, ma na celu przybliżenie tych problemów badaczom poprzez „zebranie różnorodnej i rozproszonej dokumentacji”. W porównaniu do poprzednich tomów serii tym razem wydawcy stanęli przed problemem znacznej obfitości dokumentacji. Składały się nań przede wszystkim akta władz powstańczych, władz austriackich, doniesienia agentur rosyjskich, zeznania śledcze i wreszcie różnorodne świadectwa osób w powstanie zaangażowanych. Taki stan rzeczy spowodował, iż wydawcy chcąc ująć publikowany materiał w jednym tomie zmuszeni byli do dokonania selekcji. Pozostawili zatem na boku te materiały źródłowe, które były publikowane w wydawnictwach wcześniejszych w tym także w innych tomach serii. Ograniczyli się do ineditów proweniencji polskiej. Przeprowadzona w ośmiu archiwach i bibliotekach polskich a także w instytucjach znajdujących się obecnie poza naszymi granicami (m.in. w Bibliotece Ukraińskiej Akademii Nauk) kwerenda ujawniła wiele źródeł mało dotąd wykorzystywanych lub wręcz nieznanych. Do tych ostatnich należą np. odnalezione w Zbiorach Dzieduszyckich we Lwowie papiery płk Józefa Grekowicza, organizatora sił zbrojnych w pierwszych miesiącach 1864 r. w obwodach: samborskim i sanockim. W działaniach swoich wydawcy dążyli do wychwycenia większych zespołów i kolekcji, które uległy rozproszeniu po kilku archiwach i bibliotekach. Wykorzystano więc w wydawnictwie niepublikowane papiery: Adolfa Aleksandrowicza m.in. naczelnika Ławy Krakowskiej a następnie powstańczego naczelnika m. Krakowa, płk Franciszka Zawadzkiego, Wiktora Zbyszewskiego, przez ponad pół roku naczelnika obwodu rzeszowskiego, Jana Stelli-Sawickiego (płk Strusia) m.in. naczelnego wodza ziem ruskich i organizatora jeneralnego Galicji oraz wspomnianego J. Grekowicza. Trzon wydawnictwa stanowi odnaleziona w tych kolekcjach korespondencja galicyjskich organizacji tajnych i władz narodowych. Uzupełnia ją niewielka liczba druków ulotnych tej samej proweniencji a także doniesienia krakowskich i lwowskich korespondentów Hotelu Lambert (S. Koźmiana, S. Tarnowskiego, L. Wodzickiego, Z. Kaczkowskiego) oraz 20 listów prywatnych pisanych z Krakowa do Francji a przechwyconych przez rosyjskiego agenta Juliana Bałaszewicza (Alberta Potockiego) na poczcie paryskiej.

W sumie opublikowano 392 dokumenty w układzie chronologicznym, które ze względu na przyjęte założenia (tj. drukowanie tylko ineditów) pochodzą w 2/3 z okresu październik 1863 — marzec 1864. Te same względy spowodowały, iż zwłaszcza w początkowej części dominuje dokumentacja wytworzona przez „czterwonych”. W aneksie umieszczono rejestry (w języku polskim i rosyjskim) dokumentów opublikowanych w dwu największych dla tej problematyki wydawnictwach źródłowych: „Wydawnictwo materiałów do historii powstania 1863—1864 r.” t. III, Lwów 1890 i „Demokracja polska w powstaniu 1863—1864”, Wrocław 1961. Całość opatrzona została rozumowanym indeksem osób i nazw geograficznych.